

De amfibieën- en reptielen krant van Limburg

Mededelingenblad van de
Herpetologische Studiegroep Limburg
Van het
Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

RAVON

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP LIMBURG

HSL excursie van 30 april 2005: Zandhagedis in een Spar (foto: J. van der Weele).

COLOFON

Herpetologische Studiegroep Limburg

De Herpetologische Studiegroep Limburg (HSL) werd 2 februari 1979 opgericht. De HSL stelt zich ten doel de inheemse Limburgse herpetofauna (amfibieën en reptielen) te beschermen in de ruimste zin van het woord.

Vanaf de oprichting wordt getracht met doelgerichte acties de bestaande biotopen voor amfibieën en reptielen te behouden danwel te herstellen. De Herpetologische Studiegroep besteedt daarnaast veel aandacht aan de voorlichting omtrent de biologie van reptielen en amfibieën.

De amfibieën- en reptielenkrant van Limburg

De amfibieën- en reptielenkrant van Limburg verschijnt tweemaal per jaar en wordt zoveel mogelijk verzonden per e-mail. Van personen waarvan geen e-mail adres bekend is, wordt een printversie opgestuurd.

U heeft een printversie ontvangen, maar u beschikt over e-mail? Geef u e-mail adres door aan Henk Heijligers: venray@nhgl.org

Redactie

Opmerkingen over of bijdragen voor de herpetokrant kunt u opsturen naar Henk Heijligers (venray@nhgl.org).

Copij voor 1^e amfibieën- en reptielenkrant van 2006 dient voor 15 januari 2006 te zijn aangeleverd bij een van de redactieleden.

Bestuursleden HSL

Y. Damstra (voorzitter)	D. Frissen (secretaris)	H. Heijligers
Bosstraat 15	Dopplerdomein 18b	Lottumseweg 27
6071 XR Swalmen	6229 GN Maastricht	5872 AA Broekhuizen
J. Hermans	V. van Schaik	H. van Buggenum
Hertestraat 21	St. Luciaweg 20	Rijdsraat 118
6067 ER Linne	6075 EK Herkenbosch	6114 AM Susteren

VOORWOORD

Van waarneming tot atlas

Het 'herpeto' veldseizoen 2005 is al weer grotendeels ten einde. Terugkijken op 2005 of al vooruitblikken naar 2006?

Laten we maar beginnen met 2005. De veldwaarnemingen van 2005 moeten nog grotendeels verwerkt worden. Voor het Natuurhistorisch Genootschap is het natuurlijk van belang dat u de waarnemingen aanlevert. U kunt via de website van het Natuurhistorisch Genootschap (www.nhgl.nl) invoerformulieren downloaden waarbij u eenvoudig de waarnemingen van 2005 (of van oudere datum) kunt verwerken. Het kantoor zal deze gegevens dan verwerken, zodat deze snel in de database opgenomen kunnen worden.

De waarnemingen van het genootschap worden beheerd door de Stichting NatuurBank Limburg. Onlangs heeft de NatuurBank een nieuwe functie toegevoegd: leden kunnen hun eigen waarnemingen raadplegen via internet! Het is zelfs mogelijk om verspreidingskaarten te maken voor eigen gebruik!

Daarvoor heeft u een inlogcode nodig: stuur een e-mail naar bureau@nhgl.org en vermeld daarbij uw naam, adres en woonplaats. U ontvangt dan een gebruikersnaam, wachtwoord en handleiding en u kunt vanaf dat moment uw eigen waarnemingen raadplegen. Als u meteen uw waarnemingen ook aanlevert kunt u voor het nieuwe veldseizoen al gebruik van uw eigen gegevens maken om de excursiedoelen voor 2006 te bepalen.

Al deze waarnemingen leiden in 2006 naar een nieuwe hoogtepunt voor de Herpetologisch Studiegroep: het uitkomen van de nieuwe atlas van de amfibieën en reptielen van Limburg. Zie daarover ook de bijdrage van Jacob van der Weele in dit nummer.

Henk Heijligers

stuurgroep lid Herpetologische Studiegroep Limburg

ACTIVITEITEN-AGENDA 2005

Herpetologische Studiegroep Limburg

LEZINGEN:

Alle lezingen beginnen om 20.00 uur en vinden plaats het GroenHuis, Godsweerderstraat 2, 61041 GH Roermond (0475- 386470)

Vrijdag 9 september:

Varia-avond

Traditiegetrouw houden we in de tweede helft van het jaar een varia-avond. Daarop kan iedereen kort leuke resultaten van onderzoeken of vondsten presenteren. Ook is er gelegenheid tot het vertonen van dia's of (video-)films.

Uw bijdrage kunt u aanmelden bij Ykeliën Damstra (herpetofauna@nhgl.org)

Vrijdag 11 november:

Verleden, heden en toekomst van de Boomkikker in Belgisch Limburg door Peter Engelen

Tijdens deze avond zal Peter Engelen, voorzitter van de Herpetologische werkgroep van Likona uit de doeken doen hoe het vergaan is met de Boomkikker bij onze westerburen in Belgisch Limburg. Op dit moment resteren er nog enkele kleine populaties. Wel worden er diverse maatregelen getroffen om de situatie te verbeteren. Of dit lukt horen we deze avond.

EXCURSIES:

Alle excursies vertrekken om 10.00 uur, tenzij anders vermeld.

Zaterdag 10 september of 17 september:

excursie Vlodrop-Station (Ton Lenders)

De excursie zal de omgeving van Vlodrop-Station (Loom- Sechseichen) inventariseren op het voorkomen van reptielen. Er worden ook enkele poelen geïnventariseerd.

Vertrek: 10.00 uur vanaf Vlodrop-Station (208.7-351.6). Tijdens de HSL avond van vrijdag 9 september wordt de definitieve excursiedag bekend gemaakt.

DE NIEUWE HERPETOATLAS

Hoe staat het er mee...?

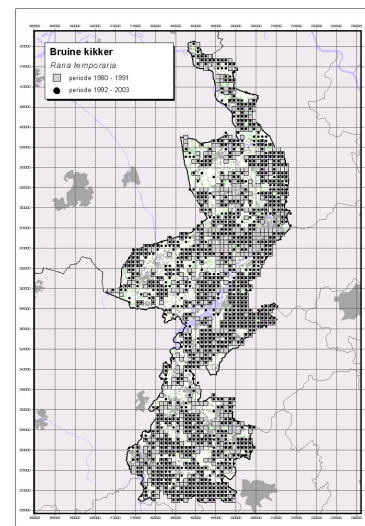
Iedereen is vast benieuwd hoe het met de vorderingen van de nieuwe herpetoatlas staat. Wanneer gaat hij bijvoorbeeld uitkomen en wat kunnen we er van verwachten. Hieronder een stand van zaken en wat achtergronden van het project.

De afgelopen twee jaar zijn er veel, heel veel waarnemingen verzameld van herpetofauna. In december 2003 zaten er een dikke 33.000 waarnemingen in het archief, voor Nederlandse begrippen al een ongekend hoog aantal voor één enkele provincie. De leden van de HSL hebben voor een groot deel van deze waarnemingen gezorgd. Ook RAVON, terreinbeheerders en adviesbureaus hebben hun waarnemingen ter beschikking gesteld. Omdat de gegevens op zeer verschillende manieren zijn aangeleverd, heeft het invoeren en het controleren veel tijd gekost. Omdat sommige waarnemingen via verschillende organisaties werden aangeleverd kwam het voor dat eenzelfde waarneming soms tot vier keer in het archief zat! Dit moest natuurlijk eerst gewijzigd worden. Na een grondige controle zijn er nu circa 68.000 waarnemingen in het HSL waarnemingenarchief. Dat betekent dus meer dan een verdubbeling met twee jaar geleden.

Bij de opzet van de nieuwe atlas is ervoor gekozen om een vergelijking te maken van de jaren '80 met de jaren '90 van de vorige eeuw. Omdat dat laatste decennium er al even opzit is ervoor gekozen om de periodes iets op te rekken. Er wordt onderzocht of verspreiding van amfibieën en reptielen in de periode 1992 tot en met 2003 wezenlijk is veranderd ten opzichte van de periode 1980 tot en met 1991. Een directe vergelijking daarentegen blijkt lastig. We kunnen over de gehele provincie gezien niet van een echte monitoring spreken, eerder van een gedegen inventarisatie. In de tweede atlasperiode (1992 t/m 2003) is er natuurlijk gebruik gemaakt van de kennis van verspreiding uit de eerste periode (1980 t/m 1991). Bekende vindplaatsen zijn dus opnieuw bezocht. Maar ook zijn er veel nieuwe vindplaatsen van soorten gevonden. En met name voor de zeldzaamste soorten in Limburg zijn door intensieve monitoring veel gegevens beschikbaar over de verspreiding. Al met al zijn er van de tweede periode veel meer gegevens beschikbaar, maar betekent dat dan ook dat het over het algemeen wel goed gaat met de herpetofauna in Limburg. Om daar toch antwoord op te vinden worden een aantal berekeningen gecombineerd met actuele kennis van soorten. Tevens wordt aan de hand van verspreidingsgegevens een beschrijving gegeven van de leefomgeving van de soorten.

Alle verspreidingsgegevens zullen op kilometerhok niveau op kaarten verschijnen (vergelijk met de vissen- en vlinderatlas). Toch kan zo'n kaart een eventuele uitbreiding of achteruitgang verbloemen. Daarom wordt er in de tekst per regio van

Limburg uitgebreid op de verspreiding ingegaan. In de atlas zal ook nog kort worden ingegaan op het uitzetten van dieren. Voor zover het bekend is zullen uitgezette dieren in tuinvijvers en stedelijke omgeving met aparte kleuren op de kaart worden gezet.

Wat betreft de vergelijking tussen periode I en periode II zijn er toch wel verschillen tussen de soorten. Een aantal algemene soorten weet zich goed te handhaven en is op provinciaal niveau niet in gevaar. Het gaat dan om soorten als Bruine kikker (zie figuur), Gewone pad en (Middelste) groene kikker. Andere relatief algemene

soorten hebben het toch lastiger, zoals de Levendbarende hagedis. Doordat het landschap steeds intensiever gebruikt wordt verdwijnen er steeds meer geschikte (vaak kleine) leefgebieden van deze soort. Er is een trend waarbij de soort steeds minder buiten de natuurgebieden wordt waargenomen. Of deze trend doorzet zal waarschijnlijk pas echt in een volgende tien-jaren vergelijking uitkomen. Ook een soort als Heikikker kan op lokaal niveau aanzienlijk in aantal zijn teruggelopen, terwijl de algehele verspreiding nog geen verslechtering laat zien. Van de meer zeldzame soorten verkeert de Knoflookpad, met name in midden Limburg nog steeds duidelijk in de gevarenzone. Ook de meldingen van de Geelbuikvuurpad buiten de huidige populaties zijn de afgelopen tien jaar duidelijk afgenomen. De Vroedmeesterpad lijkt, mede door onderhoud en aanleg van nieuwe poelen op de goede weg.

Er wordt nu druk gewerkt aan het afronden van de soortteksten. Ook delen van de inleidende hoofdstukken worden nu geschreven. Daarnaast zal door leden van de fotostudiegroep fotomateriaal worden verzameld. Dit najaar zal hiervoor een oproep in het maandblad komen voor het opsturen van geschikt fotomateriaal voor de atlas. Deze werkzaamheden zullen nog zeker tot het einde van dit jaar in beslag nemen. Als deze onderdelen gereed zijn zullen ze worden vormgegeven. We streven ernaar om de atlas dan in voorjaar 2006 gereed te hebben. Nog even geduld hebben, dus....

Jacob van de Weele

Projectcoördinator Herpetoatlas

EXCURSIES LANGS DE GRENS

Op 30 april vond er weer een regionale-langs-de-grens-excursie plaats. In het noorden is de excursie helaas niet doorgegaan en in het zuiden kwamen er vier mensen op de excursie af (Cridi Moors, Denis Frissen, Rob Geraeds en Victor van Schaik). In het midden waren slechts twee personen aanwezig, Pascal Geukemeijer en Ykelien Damstra.

Excursie Zuid: Vinpootsalamander Vijlnerbosch

Het doel van deze 'Zuid-Limburg excursie' was het verkrijgen van actuele verspreidingsgegevens van amfibieën, in het bijzonder van de Vinpootsalamander, in het bosgebied ten zuiden van Mechelen en Vijlen.

In totaal zijn die dag in het Vijlnerbosch en omgeving dertien wateren (inclusief drinkbakken!) in vier verschillende kilometerhokken bemonsterd. Hieronder worden de resultaten in tabelvorm weergegeven.

Soort	Presentie (totaal aantal wateren = 13)
Bruine kikker (Rt)	10
Kleine watersalamander (Tv)	8
Alpenwatersalamander (Ta)	7
Groene kikker onbepaald (Res) + Middelste groene kikker (Rke)	5
Vinpootsalamander (Th)	2

Nr.	Watertype	Coördinaten	Aangetroffen soorten	Opmerkingen
1	poel	193.646-310.061	-	Geheel Verland
2	poel	193.563-310.187	Tv, Rt (larven), Rke	
3	drinkbak	193.564-310.065	Ta, Tv	
4	poel	194.330-310.157	Rt (larf), Ta, Tv, Res	
5	poel	195.302-309.875	Tv, Ta, Rt (larven), Res	Ondiep ± 30 cm
6	drinkbak	idem	Rt (ad+ larven)	Slechts 5 cm water
7	poel	195.357-309.946	Tv, Rt (larven)	Ondiep
8	poel	195.147-309.428	Th, Tv, Ta, Rt (larven), Res, Rke	Zonnig gelegen
9	poel	195.095-309.387	Tv, Ta, Rt (larven), Rke	Beschaduwd
10	poel	195.041-309.306	Ta, Rt (larven)	Beschaduwd
11	poel	194.956-309.586	Th, Ta, Tv, Rt (larven)	Beschaduwd, bosrand
12	poel	195.192-309.711	-	Zeer ondiep
13	drinkbak	195.233-309.810	Rt	Geen water, vochtig

Duidelijk is dat de Vinpootsalamander hier zeer zeldzaam is. In de twee poelen waar hij gevonden is waren tevens Kleine watersalamander, Alpenwatersalamander en Bruine kikker aanwezig. Veel poelen hebben dringend onderhoud nodig. Vooral beschaduwing en verlanding zijn knelpunten. Aanleg en herstel van voortplantingsbiotopen (en vervolgbeheer) biedt perspectief voor de Vinpootsalamander. Het is bekend dat hij snel nieuwe wateren in de omgeving kan koloniseren.

Vindplaats van de Vinpootsalamander in het Vijlnerbosch, drie van de vier inventariseerders completeren de foto: Cridi Moors, Rob Geraeds en Denis Frissen (foto: V. van Schaik).

Opvallend is de afwezigheid van de normaal gesproken algemene Gewone pad. In dit (deel van het) bosgebied is de soort kennelijk uitermate zeldzaam. Twee kilometer verderop echter, bij het gehucht Holset, werden in een poel meer dan duizend larven aangetroffen! Ter afsluiting van de dag werd, hoe kan het ook anders, het basisbiotoop van de

Geel buikvuurpad in Wahlwiller bezocht. Vier adulten en twee subadulte dieren lieten zich van hun beste kant zien.....de onderkant!

Het weer werkte mee, het gezelschap was opgewekt, het landschap was fraai.....een geslaagde dag!

Victor van Schaik

Excursie Midden: Zandhagedissen langs de grens

Het weer leek in eerste instantie te somber, maar naarmate de dag vorderde werd het steeds beter. Iets zonniger, maar niet té warm. Vanaf de Witte Steen bij Reuver zijn wij langs de grens naar het noorden gegaan. In eerste instantie zagen we vooral subadulte Bruine kikkers. Maar na een uur zagen we bij een aspergeveld in een stukje gras langs de onverharde weg de eerste Zandhagedissen. Ook de volgende Zandhagedissen vonden we op zo'n marginaal stukje. Niet echt het biotoop waar je ze zou verwachten. Iets noordelijker op een heideveldje ook Zandhagedissen en daarnaast Levendbarende hagedissen. We kwamen ook nog een poel tegen met in ieder geval groene kikkers, maar hadden helaas geen schepnet bij ons.

Vervolgens kwamen we op de camping terecht, waar we over een hoog hek moesten klimmen om ons pad te kunnen vervolgen. Op de beboste helling die voor ons lag, tussen pitruspollen en opkomende distels vonden we weer Zandhagedissen. Dit keer ook juveniele dieren. Hier heeft vast nog nooit iemand gekeken. Ook bovenop de helling weer volop Zandhagedissen, maar dit keer op plekken die veel geschikter leken. Aan het eind van de excursie zijn we samen met Jacob en Mare van der Weele de grens over gestapt naar Duitsland. In de Hühnerkamp zaten zowel Levendbarende - als Zandhagedis op de scheve weidpalen, kroop een tweetal Zandhagedissen in een spar en hebben we daarnaast ook nog erg veel hagedissen in het weiland en het heideveldje gezien. Gelukkig nog een subadulte rugstreepdier gezien voor de afwisseling.

Al met al een erg geslaagde excursie, met perfect hagedissenweer en twee nieuwe vindplaatsen van de Zandhagedis. De volgende keer halen we die hazelwormen er nog even uit!

Ykelien Damstra

EXCURSIE ELSBEEMDEN EN HEESBEEMDEN

Op 25 juni 2005, 10.00u 's ochtends verzamelden zich drie deelnemers (Pascal Geukemeijer, Piet Zeegers en Harry van Buggenum) bij het AC-restaurant te Sevenum voor alweer de zoveelste jaarlijkse excursie met "boswachter" Piet Zeegers naar enkele terreinen van Staatsbosbeheer. Dit keer stonden de Elsbeemden en de Heesbeemden in het "dal van de Grote Molenbeek" op het programma. Zoals we inmiddels van Piet gewend zijn, is de excursie perfect voorbereid: kaartmateriaal met de ligging van de poelen, een goed humeur en een sappig regenbuitje.

Allereerst zijn zes poelen in de Elsbeemden bezocht. In alle poelen zijn Kleine watersalamanders en Middelste groene kikkers aangetroffen. Bruine kikker en Gewone pad zijn er in de minderheid. In de helft van de poelen zitten stekelbaarsjes. Een interessante vondst is die van een volledige neotene Kleine watersalamander. Van de vijf poelen in de Heesbeemden zijn er vier bevolkt door de Kleine watersalamander en de Middelste groene kikker. De Gewone pad is niet gevonden. Een van de poelen blijkt een grote populatie neotene Kleine watersalamanders te bevatten. Het "schepnetten" leverde meer dan 30 adulte neotene mannetjes en vrouwtjes op. Dit kan als opmerkelijk worden beschouwd, omdat neotenie niet vaak voorkomt en meestal betreft het enkele exemplaren of partieel neotene dieren (c.q. gelijkend op 2e jaars larven).

Elsbeemden	Kleine WS	Middelste groene kikker	Bruine kikker	Gewone pad	3- of 10-doorn	Bijzonderheden
Poel 12	+	+			+	
Poel 13	+	+	+	+	+	
Poel 14	+	+	+		+	
Poel 18	+	+				Eén neotene Kleine WS
Poel 26	+	+				
Poel 27	+	+				
Heesbeemden						
Poel 4	+	+				
Poel 5	+	+				meer dan 30 neotene Kleine WS !!
Poel 1	+	+	+		+	1 Rietvoorn
Poel 2	+	+				
Poel 3			+		+	3 Rietvoorn

In beide gebieden is op het braamstruweel ook gezocht naar de "geïntroduceerde" Boomkikkers, maar deze zijn niet gevonden. Ook het scheppen leverde geen larven op. Wel zijn enkele vindplaatsen van de vrij zeldzame waterkever *Dytiscus dimidiatus* ontdekt. Al met al wederom een geslaagde inventarisatiedag, ook al omdat de weersomstandigheden de goede kant op gingen.

Harry van Buggenum

FLORA- EN FAUNAWET ONTHEFFING 2006

De ontheffing in het kader van de Flora en Fauna-wet voor reptielen, amfibieën en vissen kunnen schriftelijk worden aangevraagd bij:

Henk Heijligers
Lottumseweg 27
5872 AA Broekhuizen
e-mail: venray@nhgl.org

U dient duidelijk uw naam, adres, woonplaats en geboortedatum te vermelden. Nadrukkelijk wordt vermeld dat u deze ontheffing nodig heeft voor inventarisatiedoelinden. Verder dient u bij de eigenaar van de te onderzoeken terreinen eveneens een ontheffing aan te vragen. Deze ontheffing dient door de persoon zelf te worden geregeld. Ontheffing die uitgeschreven zijn in 2005 zijn ook in 2006 nog geldig. U hoeft dan geen nieuwe ontheffing aan te vragen. Controleer dus eerst of uw ontheffing voor 2006 nog geldig is.

Henk Heijligers

LEZINGEN EN EXCURSIES 2006

De HSL stuurgroep zal zich binnenkort buigen over het nieuwe programma. Als u hierover al ideeën hebt, laat het ons weten via herpetofauna@nhgl.org.

RAVON DAG

Op zaterdag 12 november 2005 zal in Nijmegen de RAVON dag plaatsvinden. Tijdens deze dag zal een uitgebreid lezingaanbod zijn over herpetofauna onderwerpen in Nederland. Het thema van de dag is 'Beheer in de praktijk'. Voor het programma kunt u de website: www.ravon.nl raadplegen.

Naast de lezingen zullen een aantal standhouders de dag opvrolijken, waaronder een stand van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. U mist nog nummer van het Natuurhistorisch Maandblad en u wilt uw reeks aanvullen? Stuur dan een e-mail naar bureau@nhgl.org. U kunt uw bestelling dan meteen tijdens de RAVON dag in ontvangst nemen.

FOTOMATERIAAL NIEUWE HERPETOATLAS

Personen die fotomateriaal beschikbaar willen stellen voor de nieuwe herpetoatlas kunnen dit melden bij Henk Heijligers (venray@nhgl.org). U hoeft nu nog geen materiaal op te sturen. Binnenkort zal een oproep verschijnen (in onder andere het Natuurhistorisch Maandblad) met de eisen die gesteld worden aan het fotomateriaal. Voor de beoordeling zal een fotocommissie worden samengesteld uit de fotostudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap.

Fotomateriaal van gewone soorten, zoals de Gewone pad kan ook aangeleverd worden voor de nieuwe herpetofauna atlas (foto H. Heijligers).